

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 11, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 332.631

*З. М. Герасимів,
к. геогр. н., доцент кафедри економіки підприємства,
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут», м. Бережани, Тернопільська обл.*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

*Z. Gerasyimiv,
Candidate of geographical science, associated professor of department of economy of enterprise,
separated subdivision of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
"Berezhanskiy agrotechnical institute", m. of Berezhani, Ternopil area*

THE EFFICIENCY OF ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF REGION

У статті здійснено аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств Тернопільської області. Розглянуто структуру земель, чисельність працівників, прибуток, рентабельність, собівартість виробництва продукції. Проаналізовано прибуток та рентабельність підприємств різних форм власності.

Розкрито структуру витрат на виробництво продукції сільського господарства. За зведеною статистичною інформацією проведено аналіз ефективності діяльності підприємств. Визначено галузі та коефіцієнт спеціалізації підприємств. Здійснено аналіз ефективності виробництва різних видів продукції рослинництва і тваринництва та факторів, що на неї впливають.

Розкрито проблеми розвитку сільськогосподарських підприємств. Запропоновано напрями підвищення ефективності функціонування підприємств та заходи з боку держави для забезпечення конкурентоспроможності виробництва продукції сільського господарства аграрними підприємствами Тернопільської області.

The analysis of activity of agricultural enterprises of the Ternopil area is carried out in the article. The structure of earths, quantity of workers, income, profitability, prime price of the production of goods is considered. An income and profitability of enterprises of different patterns of ownership is analyzed.

The structure of charges on the production of goods of agriculture is exposed. On the erected statistical information the analysis of efficiency of activity of enterprises is conducted. Industries and coefficient of specialization of enterprises are certain. The analysis of efficiency of production of different types of products of plant-grower and stock-raising and factors, that on it influence is carried out.

The problems of development of agricultural enterprises are exposed. Directions of increase of efficiency of functioning of enterprises and measures from the side of the state for providing of competitiveness of production of goods of agriculture by the agrarian enterprises of the Ternopil area are offered.

Ключові слова: сільське господарство, ефективність, рослинництво, тваринництво, прибуток, рентабельність.

Keywords: agriculture, efficiency, plant-grower, stock-raising, income, profitability.

Постановка проблеми. Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, достатня кількість трудових ресурсів, історичні традиції створили передумови для розвитку сільськогосподарських підприємств у Тернопільській області. Сільське господарство є визначальним у плані формування спеціалізації регіону, однак кризові явища в економіці країни негативно позначились на діяльності аграрних підприємств, знизились обсяги та показники ефективності виробництва продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку сільського господарства та економічної ефективності виробництва висвітлюють у своїх працях В. Г. Андрійчук, С. М. Кваша, М. Й. Малік, В. В. Юрчишин, П. Т. Саблук, В. К. Савчук, В. Я. Месель-Веселяк, О. В. Шкільов, М. М. Ільчук, В. С. Дієсперв та ін. Однак невирішеними залишаються питання, що стосуються ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання в розрізі окремих регіонів.

Постановка завдання. Основною метою публікації є аналіз сучасного стану, основних тенденцій розвитку та проблем ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств Тернопільської області в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2013 році в Тернопільській області функціонувало 270 сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм господарювання. Основну частку серед них займали господарські товариства (128) та приватні підприємства (124). Площа сільськогосподарських угідь у користуванні аграрних підприємств становила 480,8 тис. га, з яких 98,6 % припадало на орендовані землі. Основна частка земель (55,6 %) перебувала в користуванні господарських товариств. Більшість підприємств мають невелику площу землекористування, що дещо ускладнює запровадження новітніх досягнень науково-технічного прогресу та здійснення заходів з охорони земельних ресурсів і підвищення родючості ґрунтів.

Середньооблікова чисельність працівників сільського господарства у 2013 році складала 10970 осіб, з яких 8617 осіб (78,6 %) були зайняті у рослинництві і 2353 особи (21,4 %) – у тваринництві. Середня завантаженість землі в обробітку на одного працівника у 2013 році становила 43,8 га. Валової продукції сільського господарства у 2013 році було вироблено на суму 3781,8 млн. грн., середньомісячна номінальна заробітна плата в галузі становила 2018 грн.

Таблиця 1.

Загальні характеристики сільськогосподарських підприємств у 2013 році

Сільсько-господарські	У тому числі	
	недер-жавні	дер-жавні
	з них	

	підприємства		госпо-	при-	вироб-	інші	
			дарські	ватні	ничі		
			товари-		коопе-		
			ства		ративи		
Кількість підприємств	270	265	128	124	1	12	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн. грн.	4180,6	4173,5	2496,9	1458,5	2,7	215,3	7,1
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн. грн.	347,0	347,2	197,4	122,7	0,8	26,3	-0,2
Рівень рентабельності (збитковості) виробництва сільськогосподарської продукції та послуг, %	9,1	9,1	8,6	9,2	42,1	13,9	-2,6
Частка підприємств, які отримали від реалізації продукції сільського господарства та послуг, %							
прибуток	65,9	65,7	60,2	69,4	100	83,3	80,0
збиток	34,1	34,3	39,8	30,6	-	16,7	20,0

* за даними Головного управління статистики у Тернопільській області

У 2013 році чистий дохід (виручка) від реалізації продукції та послуг у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області склав 4180,6 млн. грн., з яких 59,7 % припадало на господарські товариства, що є спадкоємцями колективних сільськогосподарських підприємств, 40,3 % - на приватні підприємства. Прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг у 2013 році склав 347,0 млн. грн. Основну частину прибутку принесли господарські товариства (197,4 млн. грн.) та приватні підприємства (122,7 млн. грн.). Збитковими виявились державні підприємства, які у 2013 році принесли 0,2 млн. грн. збитку.

Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції та послуг у 2013 році становив 9,1 %. Найбільш рентабельною була діяльність виробничого кооперативу (42,1 %), приватних підприємств (9,2 %). А от рентабельність господарських товариств була дещо нижчою (8,6 %), в основному через зношеність матеріально-технічної бази та застарілість основних фондів, що вплинуло на збільшення собівартості продукції. Рівень збитковості державних підприємств склав 2,6 %. Прибутковими у 2013 році було 65,9 % сільськогосподарських підприємств, збитковими – 34,1 % (Табл. 1).

Одним із важливих показників господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, який показує ту частину виробленої продукції, яка знайшла свого споживача, є рівень товарності. Товарність зерна у 2013 році склала 80,5 %, цукрових буряків – 63,3 %, олійних культур – 78,3 %, молока – 91,6 %, м'яса худоби та птиці – 94,3 %.

Галузі рослинництва за виручкою від реалізації продукції у 2013 році (2929,5 млн. грн.) знаходились на першому місці, галузі тваринництва – на другому (576,3 млн. грн.). Якщо проаналізувати спеціалізацію господарств області за останні три роки, можна відмітити, що рослинництво є пріоритетною галуззю (86,5 %).

Галузями спеціалізації сільськогосподарських підприємств області є вирощування зернових культур, яке забезпечує 47,9 % грошових надходжень, технічних культур (32,5 % грошових надходжень). Коефіцієнт спеціалізації є середнім і складає 0,36 %.

Одним із найважливіших показників ефективності виробництва, в якому відображається раціональне використання виробничого потенціалу підприємств, є собівартість продукції. Величина собівартості зумовлює конкурентоспроможність продукції і фінансові результати діяльності підприємств.

У структурі витрат на виробництво продукції сільського господарства у 2013 році найбільшу питому вагу мали матеріальні витрати – 75,4 % усіх витрат (2904,8 млн. грн.). На орендну плату припадало 11,9 % витрат, на оплату праці – 5,5 %, на амортизацію – 5,2 %, відрахування на соціальні заходи склали 2,0 % усіх витрат.

Таблиця 2.
Матеріальні витрати на виробництво продукції сільського господарства за елементами у 2013 році

	Сільське господарство		У тому числі			
	тис. грн.	у % до підсумку	рослинництво		тваринництво	
			тис. грн.	у % до підсумку	тис. грн.	у % до підсумку
Матеріальні витрати, які увійшли до собівартості продукції	2904820,2	100,0	2443740,2	100,0	461080,0	100,0
у тому числі						
насадковий матеріал	456171,9	15,7	456171,9	18,7	x	x
корми	361139,8	12,4	x	x	361139,8	78,3
з них покупні	107351,2	3,7	x	x	107351,2	23,3
інша продукція сільського господарства	50226,1	1,7	46329,2	1,9	3896,9	0,8
мінеральні добрива	652402,0	22,4	652402,0	26,7	x	x
пальне і мастильні матеріали	324618,2	11,2	305165,1	12,5	19453,1	4,2
електроенергія	51986,8	1,8	36471,6	1,5	15515,2	3,4
паливо й енергія	54341,2	1,9	52557,2	2,1	1784,0	0,4
запасні частини, ремонт і будівельні матеріали для ремонту	161234,9	5,6	141209,3	5,8	20025,6	4,4
оплата послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями, та інші матеріальні витрати	792699,3	27,3	753433,9	30,8	39265,4	8,5

* за даними Головного управління статистики у Тернопільській області

У складі матеріальних витрат сільського господарства найбільшу частку займали мінеральні добрива (22,4 %), насадковий матеріал (15,7 %), корми (12,4 %), пальне і мастильні матеріали (11,2 %). У структурі матеріальних витрат на виробництво продукції рослинництва найвищу питому вагу мали витрати на мінеральні добрива (26,7 %), насадковий матеріал (18,7 %), пальне і мастильні матеріали (12,5 %). У складі витрат на виробництво продукції тваринництва 78,3 % займали витрати на корми (Табл. 2).

Таблиця 3.
Виробничо-фінансова діяльність підприємств Тернопільської області із виробництва сільськогосподарської продукції у 2013 році

Види продукції	Товарна продукція, тис. т	Ціна реалізації, грн. за 1 ц	Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	Фінансовий результат, тис. грн.	Рівень рентабельності, %
Зернові культури	1412,4	126,8	122,7	56890,4	3,3
Насіння соняшнику	22,4	281,2	248,9	7218,0	13,0
Цукрові буряки	497,1	37,2	39,9	-12967,6	-6,6
Картопля	111,9	189,6	145,4	49415,6	30,4
Овочі	14,0	382,8	374,7	1121,7	2,1
Соя	77,8	342,9	294,2	37859,4	16,5
Ріпак	121,5	294,1	293,3	922,0	0,3
Плоди та ягоди	0,4	322,2	185,9	590,3	73,3
Продукція рослинництва, всього	x	x	x	141049,8	8,3
ВРХ на м'ясо	4,5	1078,8	1430,8	-15975,7	-24,6
Свині на м'ясо	15,5	1547,3	1431,5	17923,1	8,1
Птиця на м'ясо	3,0	872,2	1132,8	-7822,8	-23,0
Молоко та молочні продукти (у перерахунку на молоко)	44,4	347,5	301,6	20350,8	15,2
Яйця (млн. шгук)	179,4	598,0	480,3	21114,8	24,5
Мед, ц	54,0	2729,3	3429,7	-37,8	-20,4
Продукція тваринництва, всього	x	x	x	35552,4	7,1
Всього	x	x	x	176602,2	8,1

* за даними Головного управління статистики у Тернопільській області

У 2013 році діяльність сільськогосподарських підприємств Тернопільської області була прибутковою, рівень рентабельності склав 8,1 %.

Рослинництво принесло 141049,8 тис. грн. прибутку, рівень рентабельності у даній галузі склав 8,3 %. При цьому рентабельним виявилось вирощування зернових (3,3 %), насіння соняшнику (13,0 %), картоплі (30,4 %), овочів (2,1 %), сої (16,5 %), ріпаку (0,3 %), плодів і ягід (73,3 %). Виробництво цукрових буряків зазнало втрат, рівень збитковості склав 6,6 %.

Прибутковим було тваринництво, галузь принесла 35552,4 тис. грн. прибутку, рівень рентабельності склав 7,1 %. Зокрема, рентабельним було виробництво молока (рівень рентабельності склав 15,2 %), яєць (24,5 %), розведення свиней (8,1 %). Збитковим було вирощування ВРХ (-24,6 %), розведення птиці на м'ясо (-23,0 %), виробництво меду (-20,4 %) (Табл. 3).

Проаналізувавши основні показники економічної діяльності сільськогосподарських підприємств за останні роки можна відмітити зростання валового виробництва та виручки від реалізації продукції, зростання собівартості виробництва.

Основними проблемами розвитку сільськогосподарських підприємств області є скорочення інвестицій у сільське господарство, застаріла матеріально-технічна база, відсутність коштів у більшості підприємств для запровадження досягнень науково-технічного прогресу, відсутність матеріальної зацікавленості у виробників для здійснення заходів з підвищення родючості ґрунтів, висока вартість паливно-мастильних матеріалів, мінеральних добрив та засобів захисту рослин, низькі закупівельні ціни на продукцію сільського господарства, низька заробітна плата працівників сільського господарства, зменшення державних дотацій в аграрний сектор.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Сільське господарство в Тернопільській області є перспективним, однак для підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств необхідно здійснити ряд заходів:

- посилити контроль з боку держави за використанням та охороною земель;
- вжити заходів для недопущення надмірної концентрації земельних ресурсів у власності окремих підприємств;
- забезпечити пільгове довгострокове кредитування сільгоспвиробників;
- стимулювати виробництво сільськогосподарської продукції, яка є важливою для забезпечення продовольчої безпеки держави;
- забезпечити державний контроль за закупівельними цінами на сільгосппродукцію з метою захисту товаровиробників;
- запровадити податкові пільги для виробників, які здійснюють заходи з охорони земельних ресурсів;
- забезпечити підвищення конкурентоспроможності продукції сільського господарства;
- використовувати прогресивні форми організації виробництва та оплати праці;
- покращити умови та рівень життя сільського населення.

Список літератури.

1. Дієсперов В.С. Ефективність виробництва у сільськогосподарському підприємстві: Монографія. - К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2008. - 340 с.
2. Ільчук М. М. Перспективи ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах поглиблення інтеграції/М. М. Ільчук, С. О. Нікітченко // Біоресурси і природокористування. – 2012. - № 3/4.- С.117-125.
3. Малік М. Й. Сталій розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та екологічно безпечного агропромислового виробництва / М. Й. Малік, М. А. Хвесик // Економіка АПК. – 2010. - № 5. – С. 3 – 11.
4. Мессель-Веселяк В. Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва / В. Я. Мессель-Веселяк // Економіка АПК. – 2009. - № 10. – С. 7 – 15.
5. Саблук П. Т. Продовольча безпека України/ П. Т. Саблук, О. Г. Білорус, В. І. Власов// Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 3-7.
6. Саблук П. Т. Національна доктрина продовольчої безпеки/ П. Т. Саблук, Г. М. Калетнік, С. М. Кваша// Економіка АПК. – 2011. - № 8. – С. 3-11.

References.

1. Diiesperov, V.S. (2008), *Efektivnist' vyrobnytstva u sil's'kohospodars'komu pidpriemstvi: Monohrafiia* [Efficiency of production is in an agricultural enterprise: Monograph], Natsional'nyj naukovyj tsentr «Instytut ahrarnoi ekonomiky», Kyiv, Ukraine.
2. Il'chuk, M. M. and Nikitchenko, S. O. (2012), "Prospects of effective development of agricultural enterprises are in the conditions of deepening of integration", *Bioresursy i pryrodokorystuvannia*, vol. 3, vol. 4, pp. 117-125.
3. Malik, M. J. and Khvesyk, M.A. (2010), "Steady development of rural territories is on principles of regional prirodokorystuvannya and ekologobezpechnogo agroindustrial production", *Ekonomika ahropromyslovoho kompleksu*, vol. 5, pp. 3 – 11.
4. Messel'-Veseliak, V. Ya. (2009), "Directions of providing of competitiveness of agrarian production", *Ekonomika ahropromyslovoho kompleksu*, vol. 10, pp. 7 – 15.
5. Sabluk, P. T. (2009), "Food safety of Ukraine", *Ekonomika ahropromyslovoho kompleksu*, vol. 10, pp. 3 – 7.

6. Sabluk, P. T. Kaletnik, H. M. Kvasha, S. M. (2011), "National doctrine of food safety", *Ekonomika ahropromyslovoho kompleksu*, vol. 8, pp. 3 – 11.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"